

Makai Tibor képviselő

Mobil: 36704097180

Email: makai.tibor@jobbik.hu

Előterjesztés a Képviselő-testület 2020. évOKTÓBER 29..... tartandó ülésére

Előterjesztés tárgya: Emlékhely létesítése a trianoni döntés következtében elcsatolt országrészek menekültjeinek tiszteletére.

Előterjesztő: Makai Tibor

**Tisztelt Polgármester Úr!
Tisztelt Képviselő-testület!**

A trianoni döntés immár több mint száz éve történt. Magyarország elcsatolt kétharmadából, az új hatalmak nyomására, tömegével megindult a magyar nemzetiségűek menekülése. E menekülttömeg befogadásában, elhelyezésében komoly szerep hárult kerületünkre Pestszentlőrincre, azaz akkori elnevezés szerint Soroksárpéterire. A letelepedés két területet érintett. A mai Havanna-lakótelep helyén létesített Állami lakótelepet és a Hargita teret körülvevő Szent Imre-kertvárost. Az itt új otthonot találó menekült családok azon túl, hogy megközelítőleg 6000-es létszámukkal az akkori népesség 16-17%-át tették ki, városunk további fejlődéséhez is nagyban hozzájárultak.

A trianoni tragédiára és városunkban letelepedett menekültekre való méltó megemlékezés lehetőségének bővítése érdekében a kerületi Értéktár Bizottsággal közösen indítványozzuk egy emlékpark kialakítását. Az általunk javasolt helyszín a Havanna-lakótelep közvetlen közelében helyezkedik el, néhány méterre a volt Állami-lakótelep egykori kapujának helyétől. Pontosítva: a Szélmalom u. – Margó Tivadar u. – Baross u. által határolt köztéren. Maga az emlékhely, javaslatunk szerint egy emlékoszlop, vagyis kopjafa amit egy erdélyi fafaragó mester alkotna és ez egy megfelelően kialakított környezetben kerülne felállításra. Az ide látogatók és különösen az ifjúság történelmi emlékezetét szolgálva, egy rövid ismertetőt tartalmazó tábla elhelyezése is szerepel elképzelésünkben.

Javaslatunk kivitelezése költségkímélő és önkormányzatunk saját hatáskörében valósíthatja meg.

Kérem a Tisztelt Képviselő-testület indítványunk támogatására.

Melléklet: 1. Rövid történelmi visszatekintés.
2. Az emlékhely elhelyezésének irányadó változata.

Határozati javaslat

A Képviselő-testület úgy dönt, hogy:

Budapest Főváros XVIII. kerület Pestszentlőrinc-Pestszentimre Önkormányzata Képviselőtestülete a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 42. § 8. pontjában, valamint a helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköreiről szóló 1991. évi XX. törvény (a továbbiakban: Htv.) 109. § (1) bekezdésében foglaltak alapján egyetért azzal, hogy a 151124 helyrajzi számú a Budapest XVIII. kerület, Szélmalom utca - Margó Tivadar utca - Baross utca által határolt, az Önkormányzat tulajdonát képező közterületen a trianoni tragédiára és különösen az elcsatolt részokról menekültek emlékére emlékoszlop kerüljön felállításra. A Képviselő-testület felkéri és felhatalmazza a polgármestert, hogy a Htv. 109. § (2) bekezdésében előírt szakvélemény beszerzése, és a döntéselőkészítéshez szükséges egyéb eljárások lebonyolítása érdekében – ideértve az emlékoszlop környezetének megtervezéséhez és kivitelezéséhez szükséges előzetes eljárásokat is – tegye meg a szükséges intézkedéseket. Felkéri továbbá a polgármestert, hogy a szakvélemény beérkezését követően a rendelkezésre álló dokumentumok alapján – a költségek és a kivitelezés ütemezésének lehetőségei ismeretében – készítsen előterjesztést döntéshozatal céljából a képviselő-testület elé.

Határidő: 2021. február 28.

Felelős: Polgármester

Kelt: Budapest, 2020. október 21.

Makai Tibor
önkormányzati képviselő
Jobbik Magyarországért Mozgalom

CÍMLAP KÖZ-TÉR SZÍN-TÉR ÉLET-TÉR MOZGÁS-TÉR ERŐ-TÉR JÁTSZÓ-TÉR PROGRAMOK

Az Állami lakótelep

Az egykori Állami lakótelep a mai Havanna-telep helyén állott, és a közhiedelemmel ellentétben nem volt nyomortelep, bár valóban szegény emberek lakták. A telep létrejöttét a Trianoni Békeszerződés következményei tették szükségessé. Első lakói az elcsatolt területekről érkezett, magyar ajkú menekültek voltak.

A hadiüzem és a lőszertelep

Az 1910-es évek elején Pestszentlőrinc és Kispest határán, a Lajosmizsei vasút mellett nagy területet vásárolt meg **Lipták Pál mérnök** (az első magyar harckocsi megépítője). Először felépített egy martinacél-gyártó üzemet és hengerdét, majd 1916-tól átállt a **hadfelszerelési cikkek** gyártására. Ekkor a gyártelep mellé építettek egy fallal körülvett **lőszertelep** is, amely a mai ismeretek szerint a Magyar Lőszergyár Rt. telepe volt.

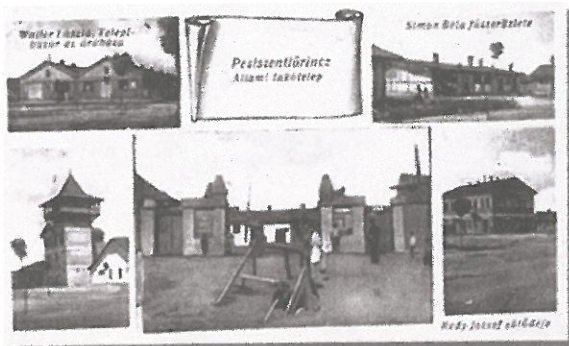
Az I. világháború vége felé Lipták gyárai már hitelben szállították a fizetésektelen államnak a hadianyag-utánpótlást. A világháborús veszteség és a trianoni diktátum azonban felemésztették Lipták tekintélyes vagyonát. A háborús szállításait sohasem egyenlítették ki, a bányái nagy része pedig az elcsatolt országrészekben maradtak. A gyáros 1926-ban, 52 éves korában szegényen halt meg, és a Lipták-gyár bezárt. Egyik lebontott csarnokának tégláiból épült fel a harmincas években a pestszentlőrinci **Kossuth téri református templom**. Aztán 1950-ben a korábbi gyár területén kezdte meg termelését a **Lőrinci Hengermű**.

A víztornyó (forrás: PIHGY). Nagyításhoz kattints a képre!

Szükségmegoldásból „kisváros”

A lőszergyártó telep műhelyei és raktárai azonban már Lipták életében hasznosultak. Az I. világháború végén, 1919-ben a Budapestre bevonuló román csapatok leszerelték és elszállították a telep gépeit, de ott maradtak a jó állapotú tégláépületek és egy vasúti sínrendszer, amelynek nyomait a későbbi épületek betonozásakor láthatták az itt lakók.

Képeslap (forrás: PIHGY). Nagyításhoz kattints a képre!

Az épületeket **1921-ben** a Népjelölti Minisztérium elkezdte **lakásokká átalakítani** a Trianonban elcsatolt területekről (elsősorban Erdélyből) menekültek számára.

Először gyors megoldásként csak a meglévő épületeket alakították át **egy- és kétszobás, saját konyhával és angol WC-vel** felszerelt lakásokká. Később a beépítetlen területeken **4 és 6 lakásos** földszintes házakat, illetve néhány emeletes lakóházat is felhúztak. 1926-ra 252 épületet adtak át. Így jött létre 130 kataszteri holdon az **Állami lakótelep**. Az erdélyiekén kívül sokan jöttek a Felvidékről, a Délvidékről, a közös sors összekapcsolta őket, és a lakók szorgalma, összefogása kedves kisvárost varázsolt az egykori gyártelepből.

A lakbérek nagyon alacsonyak voltak (a harmincas évek közepén átlagban évi 40 pengő), ezért a menekülteket követve a környező gyárak munkásai, kiszívetésű hivatalnokai is egyre nagyobb számban költöztek az állami telepre.

A húszas évek közepén már hatezer ember lakott a telepi házakban, sőt a II. világháború kitörésekor már 8-9 ezren. Általában **sokkal jobb körülmények között éltek**, mint a többi szükséglakótelepen (például a Mária Valérián vagy az Augusztatelepen), vagy akár a belső pesti kerületek bérlakásainak

többségében élők. Az itt lakó családok jó kétharmada állandó fizetéssel rendelkező bérlő volt, és csak kb. 30 százalékuk nyomorgott a szó szoros értelmében, minden jövedelem nélkül, sok-sok gyerekkel a szükséglakásként kiutalt egy-egy szobában vagy konyhában.

Az **önellátásra berendezkedett**, kőfallal körülvett telepnek saját gondnoksága, több boltja, saját vízműve, csatornája, villanyvilágítása, illetve sportegyesülete és kultúrháza, sőt még kaszinója is volt. 1922-ben itt hozták létre Pestszentlőrinc első polgári iskoláját, majd ennek helyén a telepi elemi iskolát. Az ingyenykonyha mellett csecsemővédő egyesület, az óvodáskörúrnak napi háromszori étkezést biztosító napközi, munkaiskola, sőt tisztasági fürdő is működött. A hívek adakozásából és közmunkájával 1934-35-ben felépült a római katolikus, 1935-36-ban pedig az unitárius templom. (A hetvenes években mindkettőt bontásra ítélték, de szerencsére megmenekültek, és felújítva ma is állnak.)

Utcanevek nem lévén csupán a házak számozása alapján lehetett az Állami telepen tájékozódni, úgyahogy. A lakásokhoz kis kertek is tartoztak, amelyek a gyermekes családok számára jelentettek biztonságot, no meg pár szem gyümölcsöt a maguk ültette fákról.

Falak

A II. világháborúban csupán néhány épületet ért bombatalálat, az országos szegénység azonban valamennyi házon meglátszott. A telepiek nem tudták karban tartani az egyre inkább lerobbant épületeket, és erre a kerületi tanácsnak sem volt lehetősége. Aztán az ötvenes évek végén a lakók – tanácsi segítséggel – elkezdék **korszerűsíteni** a lakásokat, a kamrákból fürdőszobákat alakítottak ki. Sőt 1956 után két üresen álló grondon még három új házat is felhúztak, immár komfortos lakásokkal.

A **kertvárosias telep**, a közös élmények és néhány meghatározó személyiség – köztük Laci bácsi, a legendás katolikus plébános – összetartó közösséggé tette az itt lakókat. Azonban a **kőfal jelenléte** – a rajta ütött nyitott kapuk ellenére – kicsit elzárta a telepieket a külvilágtól. És ez az elzártság valahogy meg is bélyegezte őket a külvilág szemében.

Mint egy nagy falu

A menekültáradat kezelése és elhelyezése nagy feladatot jelentett a drasztikusan lecsökkent területű, a vesztes háború következményeit nyögő országnak. A háború alatti lakbér-moratórium, a központi lakásgazdálkodás, valamint az építkezések befagyása miatt mindenhol lakásínség volt. Emiatt a menekültek többsége hosszú időre valamilyen pályaudvaron rekedt, és abban a vagonban lakott, amelyben az ország területére megérkezett. Sok család éveig élt minden ingóságával a lakásnak alkalmatlan, szinte kifűthetetlen vagonokban, miközben egzisztenciáját próbálta újratereíteni. Ez nem volt könnyű feladat: csak a menekült állami tisztviselők egy része tudott szakterületén elhelyezkedni. Volt, aki iparosként, vendéglősként kezdett új életet, sokan magántisztviselők lettek.

A kormány az 1920-as évek elején szükséglakótelepek kialakításával igyekezett enyhíteni a helyzetet. Ezek egyikét Pestszentlőrincen, Állami Lakótelep néven, a Magyar Lőszergyár területén hozták létre a menekültek számára.

Az első világháború alatt, 1916 nyarán a pestszentlőrinci Lipták-gyár és az osztrák Enzesfeldi Lőszér- és Fémművek Rt. alapította meg a Magyar Lőszergyár Rt.-t. A gyártelep építése azonnal elindult Lőrincen, és október-novemberben a termelés is megkezdődött. A robbanásveszély csökkentésére egyetlen nagy épület helyett több önálló, földszintes, könnyű tetőszerkezetű barakkot húztak fel. Tűzoltáshoz a területet behálózó vízvezeték és víztornyot építettek. A lőszergyárat vágányok kötötték össze a lajosmizsei vasútvonallal, a gyártelepen – a súlyosabb tűzérési lőszer szállításának megkönnyítésére – keskeny nyomtávú sínpárokat fektettek le, amelyek a barakkokon is keresztülfutottak. A román megszállók 1919-ben teljesen kifosztották a lőszergyárat, csak a csupasz falak maradtak meg.

A vízvezetékkel felszerelt, szinte új pestszentlőrinci gyártelep alkalmas volt szükséglakótelepnek a vagonokban élő menekültek számára. 1921–1922 folyamán az állam a telepen már meglévő üzemépületeket átalakította egy- és kétszobás, saját konyhával és vécével felszerelt lakásokká, majd 1926-ig a még beépítetlen területen négy- és hatlakásos, földszintes és emeletes lakóházakat húztak fel. A lakásokhoz kert is tartozott.

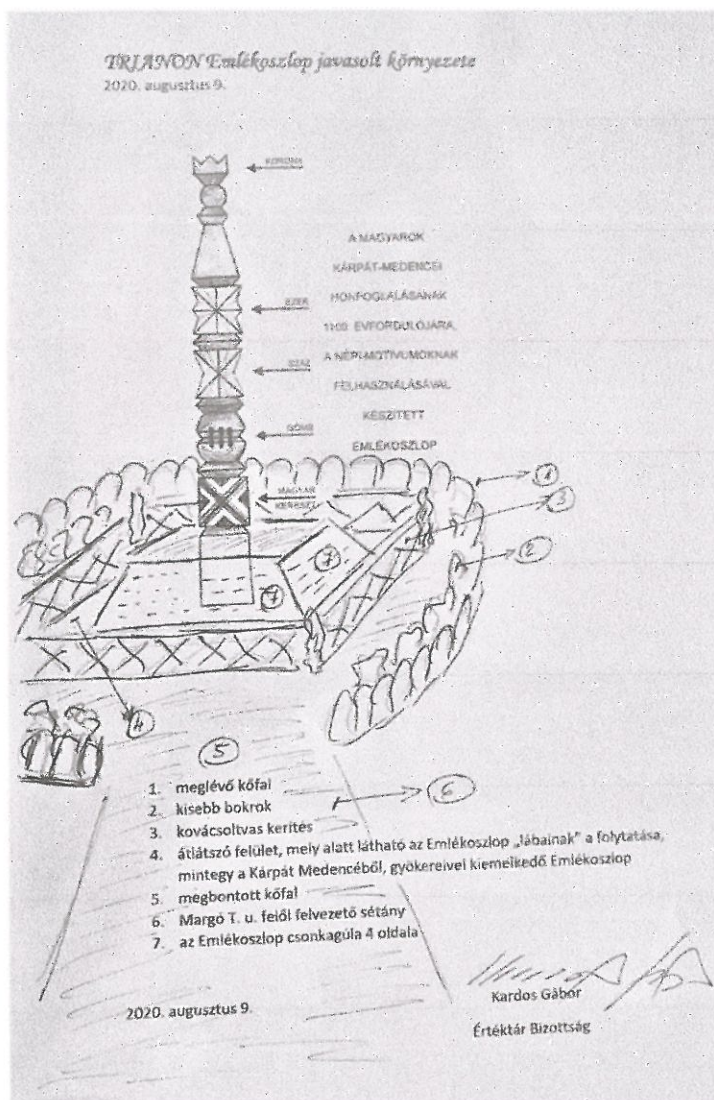
A beköltözőket a vasúti vágányon, vagonjaikkal együtt szállították a helyszínre. Az Állami Lakótelepnek elnevezett, körülkerített városrész 235 lakóépületében az 1920-as évek közepén már 6000 ember élt, jelentősen megnövelve az ekkor mindössze 12 000 fős Pestszentlőrinc lélekszámát. A főváros és környékének legnagyobb és legjobb körülményeket nyújtó szociális bérlakásokból álló lakótelepét a Belügyminisztérium alá tartozó gondnokság üzemeltette.

Az erdélyi, felvidéki, délvidéki menekültek zöme Budapesten és környékén talált új otthonra. A szükséglakótelepekről a középosztálybeliek egy része anyagi helyzetének javulásával korábbi életkörülményei színvonalát idéző, többszobás, saját tulajdonú ingatlanba költözött. Erre Pestszentlőrincen a Szent Imre-kertváros létrehozásával nyílt lehetőségük.

A főváros szomszédságában épphogy megszülető elővárosi települések, az 1910-ben önálló nagyközséggé váló, 7800 lakosú Pestszentlőrinc és a 2000 fős Soroksárpéteri kertvárosi telepei, a nagyszámú üres házhely, illetve a folyamatosan növekvő települések szakemberigénye sok elszakított területről érkező menekültnek adott tisztes lehetőséget a megtelepedésre, új egzisztencia teremtésére. A két fiatal településen könnyebb volt a beilleszkedés, a közösség kialakítása. Érkezésükkel nemcsak a lakosság szám növekedett, többen Pestszentlőrinc és Soroksárpéteri két háború közötti fejlődésében is komoly szerepet vállaltak.

A TRIANON Emlékoszlop javasolt közvetlen környezete:
(az ábrán szereplő faragott oszlop itt most csak jelképes,
a térbeli elhelyezkedést hivatott láttatni)

2020. augusztus 9.

Kardos Gábor

Értéktár Bizottság

TRIANON Emlékoszlop 2020

(javaslatunk változtatásokkal)

Helyszín: Szélmalom u. – Margó T. u. – Baross u. határolta köztér

Órvidék TRIANON Emlékoszlopa,
csak példaként, mint leendő térbeli elhelyezkedésre

Az Értéktár Bizottság által javasolt TRIANON Emlékoszlop

